

Tanulmányok

MÁTHÉ SÁNDOR

SZEMPONTOK HÚSVÉT TEOLÓGIÁJÁHOZ

*„Óh, Tavasz, óh, Húsvét,
Emberek ősi biztatója,
Csak azt szórd szét köztünk:
Állandó a tavaszi óra
S ilyen marad.”¹*

Közel harminc évre terjedő lelkészi szolgálatom alatt prédikálás szempontjából a húsvéti ünnepekör jelentette és jelenti a legnagyobb nehézséget. A többi ünneppel még valahogy elboldogulok, mindig megtalálom a megfelelő témát, s arról úgy tudok beszélni, hogy utána ne legyen bennem az a belső hiányérzet, amely egy sikertelen, semmitmondó beszéd után nyomasztja a felelősen szolgáló lelkészt. Húsvét mindig „kemény dió” volt és maradt. Egyszerűen azért, mert ha egyéni felfogásomat viszem a szószékre, bizonyára megbotránkoztatom a hívő embert. Ha meg az úgynevezett „hivatalos felfogás” szellemében prédikálok, akkor meg azt érzem, hogy az nem sokat mond egyszerű híveinknek. Ennek a húsvétról való prédikálásnak az a baja, hogy nem merjük nevükön nevezni a dolgokat, s kimondani azt, amit valójában unitárius keresztényekként el kellene mondanunk. Mindig érzek egy bizonyos fajta kettősséget, amely nemcsak minket, unitáriusokat, de más keresztény felekezetek prédikáló lelkészeit és hívőselegét is jellemzi: egyéni hitfelfogásunk a legtöbbször eltér attól, amit a keresztény egyház és saját egyházunk hagyománya alapján „vallanunk kellene”.

Gyerekkori emlékek között kutatva alig találok valamit, ami a húsvéti üzenet és ünnep lényegére utalna. Tulajdonképpen emlékeim a húsvét-másodnapi locsoláshoz kapcsolódnak. Annak ellenére, hogy szegénylős gyermek voltam, mindig igyekeztem hosszú és tetszetős locsolóverset tanulni. Húsvéti verseim többnyire a tavaszi megújulásról, ebből fakadó örömről szóltak. Miféleká a húsvéti üzenet nem a feltámadásról szólt. Ilyen fogalmakkal később, más felekezetű iskolatársakkal való kapcsolataim rendjén, majd teológiai éveim idején találkoztam.

¹ Ady Endre: Szép húsvét

Tulajdonképpen ekkor kezdett el foglalkoztatni a húsvét, a hozzá kapcsolódó üzenet, vagyis húsvét teológiája. A témához szakirodalmat keresve hamar rájöttem, hogy nagyon szegények vagyunk ebből a szempontból is. Ha az utóbbi 30 év húsvétról szóló prédikáció-irodalmát veszem alapul, akkor is érvényes ez a megállapítás, mert a *Keresztény Magvető*ben alig találunk húsvéti beszédeket, pedig minden év húsvétján prédikálnunk kell. Átfogó tanulmány a húsvét teológiájáról nem is jelent meg ebben az időszakban, valószínű, hogy korábban sem. Tudom, hogy „nagy fába vágtam a fejszém”, éppen ezért előre bocsátom, hogy nem szándékom „kimeríteni” a témát. Remélem, hogy ezzel a húsvétról szóló személyes „bizonyágtévéssel” elindítok egy folyamatot, amelynek eredményeképpen megszületnek azok a dolgozatok, tanulmányok és prédikációk, amelyeket olyan régóta várnak lelkesztársaink és unitárius híveink.

A húsvét eredete

A húsvét a kereszténység legnagyobb ünnepe. Nagyon sokszor lehet hallani egyszerű hívő emberek körében is a kérdést: miért van az, hogy a húsvét minden évben más és más időpontra esik? A válasz egyszerű: mert húsvét „mozgó ünnep”, a tavaszi napéjegyenlőséget követő holdtölte utáni első vasárnapra esik. A tavaszi napéjegyenlőség március 21-én van, ehhez kell tehát igazítani a húsvét időpontjának megállapítását.

Az általunk is használt Gergely-naptár számos hibája között a húsvétnek éppen ez a mozgó ünnep mivolta is joggal említhető. A március 21-i napéjegyenlőség időpontja eshet olyan szombati napra, amikor éppen holdtölte van. Ilyen évben a húsvét március 22-ére esik, tehát ez a legkorábbi nap, amikor elkezdődhet a húsvét. A csillagászati tavasz kezdetétől a legtávolabbi időpontra eső húsvét-vasárnap pedig április 25-e lehet.

Az ünnep elnevezésére nézve a következőket mondhatjuk el: bár a magyar nyelvben is ismeretes a pászka elnevezés, „a pászka ünnepe”, a magyarosabb húsvét honosodott meg. Ennek valószínű értelmezése a húshagyó keddet követő böjti időszakra vonatkozó húsfogyasztási tilalom feloldását jelenti: húst is vehet magához az addig ettől tartózkodó keresztény. Vége a böjtnek, eljött az öröm ünnepe.

Más nyelvekben az ünnep elnevezésére nézve részben a zsidó hagyományban szereplő pászka ünnep, a kovásztalan kenyér ünnepe, a pészách maradt fenn. Például a román nyelvben a paște. A nyugati nyelvekben elterjedt elnevezés a 8. században élt tudós Szent Béda értelmezését fogadja el, mely szerint a skandináv Ostra és a teuton Ostern vagy Eastre mitológiai alakok nevéből származik, amelyek a tavaszt és termékenységet jelképezik, s ünnepük a tavaszi napéjegyenlőségre esett. Ehhez az ünnephez kapcsolódó hagyományok a keresztény húsvét ünneplésében is fellelhetők: a nyuszi, hímes tojás, amelyeket élénk színekkel festettek, jelképezve a tavaszi fényt, világosságot.

Keresztény hagyomány, evangéliumi „tudósítások”

Anélkül, hogy megkérdőjeleznék vagy éppen hitelesnek mondanánk a húsvéti és az azt megelőző, valamint a húsvétot követő időszak eseményeiről szóló tudósítások történetiségét, lássuk, mit írnak az evangéliumok!

Húsvét nagyhetén felgyorsulnak az események. Jézus is elindult Jeruzsálem felé a tizenkettővel. Az úton Jézus köré gyűlt a tömeg. Ez a húsvéti sereg felduzzadt, amint egyre közelebb kerültek a városhoz. Bethániába érve Jézus feltámasztotta a halott Lázárt.

Másnap Jézus bevonult Jeruzsálembe, a sokaság zöld ágakat, felsőruhákat terített a bevonuló elé, kiáltván: „Hozsánna! Áldott, aki az Úr nevében jön.”³ Jézus az ünnep előtti estén tartotta tanítványaival a húsvéti vacsorát Márk anyjának, Máriának a jeruzsálemi háza felső szobájában, ahonnan ezután az Olajfák hegyére mentek.

Jézust a templomi őrség katonái fogták el Júdás jelére. Bevitték a főpap házába. A nagy tárgyalás első felszólalója – nem véletlenül – a főpap volt. A határozathozatalhoz szükség volt néhány tanúvallomásra. Ezt megvesztegetett „tanúk” szolgáltatják. De a vérszegény tanúvallomás nem gátolta meg a tanácsot a döntésben: „méltó a halálra”.⁴ Jézus számára további nagy megaláztatások következtek: leköpdösték, ütlegelték s átlökdösték Pilátus helytartó palotájába.

Ez már a „szenvedés útja”. Jézus azonban némán szenvedett. Az „isteni megsejtés” a „pogány” Pilátusnál jelentkezett: felajánlotta, hogy ezen a húsvéton a két szabadon engedhető rab közül az egyik Jézus lehet. Nem is feltételezte, hogy a tömeg nem Jézust választja, hanem Barabást. Egyes források arról is beszélnek, hogy Pilátus felesége álomban megintetett, s ennek következtében figyelmeztette férjét, ne vállaljon részt az ártatlan elítélésében. Pilátus megmosta kezét, kifejezésre juttatva egyéni véleményét, de Jézus megmentésére ennél többet nem tehetett.

Jézus útja a Golgotára a városon keresztül vezetett. Nagy sokaság követte. A Golgotára érve keresztre feszítették Jézust két gonosztevővel együtt. Halála után levették testét a keresztről, és Arimathei József sziklasírájába temették. Hatalmas követ hengerítettek a sírbolt bejáratához, aztán két katona őrizetére bízták.

A hét első napján kora hajnalban az asszonyok a sírhoz indultak, de a követ elhengerítve találták. Később a tanítványoknak többször is megjelent a feltámasztott.

Mindaz, amit az evangéliumokban és az apostoli levelekben leírva találunk az események bemutatásaként, az tulajdonképpen bizonyágtevés a feltámasztott Krisztusról. A feltámasztás hite megelőzte az eseményekről szóló tudósításokat,

³ Lk 19,38

⁴ Mt 26,66

vagyis a húsvéti hit megelőzte az üres sírt, az asszonyok megjelenését, a Jézussal való találkozások látomásait, illetve az ezekről szóló tudósításokat.

Pál apostol és a feltámadás hite

Külön tanulmányt igényelne annak bemutatása, miért és hogyan alakult ki Pál hite Jézus feltámadásáról? Miért alakult épp olyanná, amilyenné, és miért vált számára mindennél fontosabbá? Aztán újabb tanulmány tárgya lehetne, miért Pál hitét tette magáévá az ősegyház, és miért az a lényege az egyház hitvallásának, hogy „meghalt és feltámadt”, és miért nem esik benne egyetlen szó sem Jézus tanításáról és cselekedeteiről.

Persze a lényeg szempontjából mindez gyakorlatilag közömbös: Jézus tanítása érvényes, akár meghalt, akár nem, akár feltámadt, akár nem – mert csupán Pál magánvéleménye az, hogy „ha Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló, üres, semmit érő a hitünk, és még mindig bűneinkben vagyunk”, amint az egyetemes feltámadás és örök élet hite sem annak a függvénye, hogy Jézus nagypénteken meghalt-, és húsvétvasárnap föltámadt-e.

Hogyan alakult ki Pál hite Jézus feltámadásában, és miért vált számára minden mást elsöprővé? – tehetjük fel újra a kérdést. A helyes válasz megtalálása elég sok nehézséget támaszt. De még ha rendelkezne is valaki minden elérhető ismerettel, akkor is csak töredékes és bizonytalan választ adhatna, mert Pál apostol életében vannak olyan mozzanatok, amelyeket nem lehet teljesen tisztázni, holott ezek meghatározóak további fejlődésére vonatkozóan. Az alábbiak tehát csak feltételező megközelítéseként értékelendők.

Pál Jézus feltámadásával kapcsolatos hitének jó összefoglalását nyújtja az 1. Korinthusi levél 15. fejezete, amelynek 1. versében azt mondja: „Azt hagytam rátok, amit magam is kaptam”. Erre nézve két fontos kérdés vetődik föl: Miben áll ez az üzenet? Kitől és hogyan kapta ezt?

Az első kérdésre itt csak utalásszerűen annyit jegyzünk meg: ez az üzenet az általa hirdetett evangélium, amelynek a lényege az, hogy Krisztus kereszthalálában és feltámadásában történt a megváltás. Mondani sem kell: ennek semmi köze a Jézus által hirdetett evangélium tartalmához.

A második kérdésre akkor tudunk válaszolni, ha tisztázzuk, mit jelentett Pál számára a „kapni” fogalma. Nos, érdekes és valamiképpen jellemző a következő kijelentése: „Az evangélium, amelyet hirdettem, nem emberektől származik, hiszen nem embertől kaptam vagy tanultam, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatása révén.”⁸ Már ez is mutatja, hogy „evangéliumának” fő pontjait nem az egyházi hagyományból tanulta, hanem „kinyilatkoztatás” révén tudta meg.

Összefoglalva: csupa olyan adatról van szó, amelyet Pál a különböző ősegyházi gyülekezetektől hallhatott. Ugyanakkor egyértelműen tagadja, hogy bármit

⁸ Gal 1,11–12

is emberektől tanult volna. Azt gondolhatnánk: úgy érti, hogy emberek közvetítésével, de az Úrtól „kapta”, amit kapott. De ez ellentmondana a Gal 1,20-ban esküvel is megerősített alapelvének, hogy nem emberi közvetítőktől kapta, amit kapott, hanem egyedül a mennyei Krisztustól, közvetlenül, kinyilatkoztatásban. De mivel igen bonyolultnak látszik, hogy ilyen adatokat kapott volna a mennyei Krisztustól, ezért úgy tűnik, csak egy magyarázat marad: ami Jézus-hagyományt hallott Pál az egyes emberektől vagy gyülekezetektől, az az ő szemében csak akkor vált „érvényessé”, az „Úrtól valóvá”, amikor a mennyei Krisztus látomásban megerősítette, illetve helyesen értelmezte számára. Egy ilyen karizmatikus élmény volt az alapja Pál Jézus feltámadásába vetett hitének is, nevezetesen a „damaszkuszi esemény”. A damaszkuszi Jézus-követők letartóztatására indult Saulnak „megjelent” a „feltámadt Krisztus”, számon kérte, miért üldözi őt, közli vele, hogy „hiába kapálózik az ösztöke ellen”, majd megbízza azzal, hogy „a pogányok apostola” legyen. Hogy mi az igazság, vagy inkább mi lehetséges, egy ilyen élmény révén nem lehet eldönteni. De ez már önmagában is elég lenne annak magyarázatához, miért vált Pál számára első számú, sőt minden mást elsöprő „evangéliumi” tartalomká, hogy „Jézus feltámadt”. De van két másik tényező is:

Az egyik: Pál számára teológiailag elengedhetetlen volt Jézus feltámadása a halottak közül, mivel úgy vélte, hogy csak az engesztelő áldozatként megölt, de aztán feltámadt Krisztussal történő misztikus egyesülésünk teszi lehetővé számunkra a mi feltámadásunkat és teljes megváltásunkat. Egyértelmű, hogy ennek sincs semmi köze a földi Jézus tanításához, miszerint Isten minden megtérni kész bűnösnek feltétel nélkül megbocsát.

A másik: Pál számára lélektanilag elengedhetetlen volt „találkozása a feltámadt Krisztussal”, mivel csak ezzel tudta igazolni, hogy bár Jézust nem ismerte, sőt üldözte követőit, mégis a tizenkettővel egyenrangú apostol. Sosem tudott megszabadulni ettől az önigazolási kényszerétől: Rómába azt írja, „nem szégyellem azt az evangéliumot”, amely „kinyilatkoztatja Isten igazságosságát hitből hitre”.¹¹ A galatáknak így tanúskodik önmagáról: „Pál, apostol, akit nem emberek és nem ember, nem a földi Jézus hívott meg, hanem a halottak közül feltámasztott Krisztus.” A korinthusiaknak pedig így érvel: „Én nem vagyok apostol? Én nem láttam Jézust, a mi Urunkat?... Ha mások számára nem is vagyok apostol, a ti számotokra az vagyok” (1Kor 9,1–2)! Úgy látszik, folyton attól rettegett, hogy nem hallgatják meg, vagy nem veszik komolyan, ha nem tudja bizonyítani apostolságát! Ezért aztán még attól sem riadt vissza, hogy a saját karizmatikus látását azonosítsa Péter és a tizenkettő egészen másfajta látásával, illetve Péter és a tizenkettő normális látását azonosítsa a maga látomásával, holott nem ismerte a földi Jézust. Hogyan tudta volna hát megállapítani, hogy a két „látás” megfelel-e egymásnak? Pálnak ez a viselkedése, amelynek további

¹¹ Róm 1,16–17

megnyilvánulása vagy következménye az volt, hogy nem óhajtott semmit sem tanulni azoktól, akik együtt jártak-keltek az Úr Jézussal, enyhén szólva nélkülözte a szerénységet. Ez önmagában véve nem lenne nagy baj, viszont igazi tragédia, az egész emberiség tragédiája, hogy a „történeti Jézust” félresöpörve az ő Jézusról alkotott véleménye, egymástól elválaszthatatlan megváltás- és feltámadáshite vált központi dogmává és kizárólagos mértékké az egész kereszténység számára.

A tanítványok feltámadás-hite

A feltámadás hite az ősgyülekezeti hagyományon keresztül valószínűleg Pál közvetítésével vált az evangéliumok központi üzenetévé. Eszerint Jézus élete nem zárul le a sírbatétellel, hanem új, szellemi, mennyei létezésként folytatódik. A tanítványok látták Jézust meghalni a kereszten, de nem tudták már követni azon az új úton, amelyen elindult, amikor lelkét kilehelte. A hit látásával kísérték őt, és nem testi szemükkel. A feltámadt Jézus kifürkészhetetlen, isteni világba lépett, amelyet az emberi gondolkodás nem tud feltárni, jóllehet vágyakozhat rá, és megsejtheti. *A feltámadás hittétel, és nem az érzékelő tapasztalat bizonyossága.* A tanítványi közösség valószínűleg hosszú és fáradtságos utat járt be, míg eljutott erre a meggyőződésre. Erről időnként az evangéliumi szövegek is árulkodnak. Bizonyos, hogy a teljes elfogadás nem a kivégzést követő napokban következett be, amikor a tanítványok még abban a megrázkódtatásban éltek, amelyet Jézus tragikus halála, küldetésük szomorú epilógusa váltott ki bennük. A Mt 26,56-ban említett szétszóródásuk valószínűleg sokkal nagyobb mérvű volt, mint amilyennek gondoljuk. Tamás kételkedése és az emmauszi tanítványok bizalmatlansága talán az egész közösséget átható válság emléke. A megfontolásnak, az újragondolásnak és Krisztus újrahallgatásának ebben az időszakában a tanítványok megértették a vele kapcsolatos egyedülálló tapasztalatuk értelmét és jelentőségét. Jézus *valóban* meghalt, de most ugyancsak *valóban* él, és közöttük van. Látják, hallják, és főként értik őt. Tanítványaivá, üzenetének meggyőződéses hordozóivá válnak, és minden ember számára hirdetik üdvösséget hozó életét.

Az apostolok megtérése döntő jelentőségű esemény a keresztény történelem számára. E megtérés nélkül hiányzott volna a híd, vagy legalábbis ennek utolsó íve, amely Jézust kortársaihoz és minden idők emberéhez köti. A feltámadás eseménye visszamenőleg megvilágítja Jézus teljes életét, és ezért az evangélium egészét is áthatja. Ezt azonban nem krónika, hanem prédikációk és bizonyágtévések keretében teszi. A bemutatásra kerülő képek bizonyágtévést, a feltámadás üzenetét hordozzák. Az egyetlen esemény, amelyet tudatni akarnak az, hogy Jézus feltámadt, s hogy ennek az apostolok valódi tanúi. Az út, amelyen az apostolok erre a meggyőződésre jutottak sokkal hosszabb és fáradtságosabb annál, mint amelyet a szövegekben fellelhető, minden kétségeskedést kizáró megállapítások alapján feltételezhetnénk.

Hogyan kell elképzelni a feltámadást?

A válasz: sehoggy! Feltámasztás és feltámadás metaforikus, képletes kifejezések, amelyeket az álomból történő felébredés és felkelés analógiájából vettek át. Azonban a halálból történő felébredés és felkelés esetében nem a mindennapi élet korábbi ébrenléti állapotába való visszakerülésről van szó, hanem egy teljesen más, egészen új, végleges állapotba átvivő gyökeres átalakulásról: az örök életről. És itt nincs semmi színezn, elképzelni, igazolni való. Itt sem szemünk, sem fülünk, sem képzeletünk nem segíthet. Az új élet számunkra – hitünkön keresztül – reménység maradhat.

Amikor az Újszövetség feltámasztásról beszél, nem valami testi funkcióinktól független szellemi lélek természetes fennmaradásáról szól. Sokkal inkább új-játeremtésről, arról, hogy Isten életadó Lelke által az egész ember átalakul. Az ember tehát nem válik meg vagy el testiségétől, hanem megdicsőül, átlelkesített testiségével együtt, és abban nyer megváltást: új teremtmény, új ember lesz.

A feltámadás azt jelenti, hogy életünk története és az ennek során keletkezett összes kapcsolatunk velünk együtt a beteljesedésbe megy át, és a feltámasztott emberhez végérvényesen kötődni fog. Másképp szólva: „nem a testemnek mint fizikai valóságnak folytonosságáról van itt szó, hanem a személy azonosságáról”.¹⁵

Ez az Istenben újra fellelt történet persze beteljesült történetként is elgondolható. Ugyanis nem csökkent értékű, szellemileg vagy fizikailag töredékes lényként megyek be Istenbe, hanem tökéletesen befejeztként. Ha a végső valóság nem a semmi, hanem az a Minden, akit Istennek nevezünk, akkor a halál nem annyira rombolás, mint inkább átalakulás. Tehát nem véget érés, bevégződés, hanem beteljesülés. Nem csökkenés, hanem többé levés, a végtelen teljessé válás.

Mit jelent örökké élni?

Mire gondol az Újszövetség, amikor az örök életről beszél?

Nem visszatérés ebbe a „téridős” életbe. Az Újszövetség valami egészen mást ért az örök életen. Jézus feltámadását nem szabad összekeverni az ókor halottámasztásaival. Jézusnál is találkozunk ilyenekkel három esetben – Jairus leánya¹⁷, a naimi ifjú¹⁸ és Lázár¹⁹. Teljes mértékben eltekintve az ilyen legendás tudósítások történeti hitelétől, Jézus feltámadásakor nem egyszerűen a biológiai-földi életbe tért vissza, hogy aztán a többi halálból feltámasztotthoz hasonlóan végül újra meghaljon. Itt nem a halál visszavonásáról van szó, hanem annak hatá-

¹⁵ W. Breuning, *Gericht und Auferweckung... Mysterium Salutis*, Bd. V (Zürich 1976) 882. o.

¹⁷ Mk 5,21–43

¹⁸ Lk 7,11–17

¹⁹ Jn 11.

rozott legyőzéséről. Az újszövetségi felfogás szerint a feltámasztott a halált, ezt az utolsó határt végérvényesen maga mögött hagyta. Egészen más, mennyei életbe ment be: Isten életébe, amelynek leírásához az Újszövetség különféle fogalmakat és képeket használ. Nem folytatása ennek a téridős életnek, hanem valami egészen más. Az ilyen kifejezés is félrevezető: a *halál után*. Az örökkévalóságot nem határozza meg az előtt és után. Ez inkább egy teret és időt szétfeszítő új életet jelent Isten láthatatlan, múlhatatlan felfoghatatlan tartományában. Nem egyszerűen vég nélküli továbbélés, továbbcselekvés, továbbmenés, hanem végérvényesen új. Ez véglegesen áttöri az örökké azonosan visszatérő „halj meg és élj újra” természeti törvényét. Azt jelenti: végleges módon *Istennél lenni és birtokolni az örök életet!* Az örök élet tehát felvételt jelent a legvégső Valóságba. A húsvéti üzenet az összes különféle változataiban egyszerűen ezt az egyet mondja: Jézus nem a semmibe halt bele. Halálában és halálából abba a megfoghatatlan és átfogó legvégső valóságba halt bele – vagyis az vette fel őt –, akit Istennek nevezünk.

Mi várja az embert ott, ahol eljut életének legvégső végéhez? Nem a semmi, hanem az a Minden, aki zsidók, keresztények és mindenek számára az egy igaz Isten. A halál átmenet Istenhez, hazatérés Isten rejtekébe, felvétel az ő dicsőségébe. *Hogy a halállal mindennek vége lenne, ezt csak egy istentelen, hitetlen mondhatja.*

Mit mond számomra itt és ma Jézus feltámadása?

„A feltámadás az istenhit radikalizálását jelenti” – mondja Hans Küng. Láttuk: hinni a feltámadásban nem valami igazolhatatlan furcsaságba vetett hitet jelent, egyáltalán nem azt jelenti, hogy az Istenbe vetett hithez valamit még „hozzá” kell hinnünk. Nem, a hit a feltámadásban, az örök életben nem kiegészítő toldaléka az istenhitnek. Ez az istenhitnek egyenesen tűzpróbája, amit az istenhitnek ki kell állnia. Miért? Azért, mert feltétlen bizalmammal nem állok meg félúton, hanem következetesen végigmegyek rajta. Mivel ebben az Istenben minden tekintetben megbízom a legvégsőben is, hogy győz a halál felett. Mert ésszerű módon bízom abban, hogy a mindenható Teremtő, aki a nemlétből létre hív, a halálból is képes életre hívni. Mert bízom abban, hogy az ember és a világmindenség teremtőjének és fenntartójának a halál területén is kell, hogy legyen néhány szava, túl minden eddig megtapasztalt határon. Aki ilyen komolyan hisz az örökké élő Istenben, az hisz Isten örökkévalóságában, és akkor hisz a saját örök életében is.

A feltámadás mindennapos harcot jelent a halál ellen. Mindnyájan tudjuk és hisszük, hogy amint nemcsak a halál után létezik élet, hanem van élet a halál előtt, úgy nemcsak az élet végén van a halál, hanem van halála az embernek az élete folyamán is. Ez az embertől emberig érő kapcsolatok megszűnésének halála, a tehetetlenség és a beszéd nélküliség halála, a névtelenség-ismeretlenség és közömbösség halála, az elcsökevényesedés és szellemi elnyomorodás halála, a kábítószer- és alkoholfogyasztás halála.

Hinni a feltámadásban nem azt jelenti, hogy olcsó optimizmussal reménykedünk a „happy-end”-ben. Inkább azt jelenti, hogy egész életvitelünkkel tanúsítjuk: Jézus új élete megtörte a halál egyetemes uralmát, érvényre jutott szabadsága, útja az élethez vezetett. Azt jelenti, hogy szembeszállunk a társadalmi, az emberek közötti viszonyok végleges rögzülésével, és önkéntes segítséggel, valamint az életkörülmények javításával kihúzzuk a mindennapi „halál fullánkját”. Azt jelenti, hogy bizakodó módon reménykedünk a nekünk is megígért szabadság országában, erőt és cselekvőképességet öntünk az emberekbe, hogy ne a halálé legyen az utolsó szó közöttünk.

„Az embernek éreznie kell életében azt az erőt, amit a feltámadás jelent. Újra birtokba kell vennünk ezeket a szavakat: feltámadás, élet a halálból, és igaznak kell elismerjük azokat saját tapasztalataink fényénél.”²¹ Ha felismertük ezeket saját élményeinkként, életünket hagyományaink nagy jelképeinek keretében írhatjuk le: mi is voltunk Egyiptomban, mi is tudjuk, mit jelent a kivonulás, mi is ismerjük a szabadulás – a halálból történő feltámadás ujjongását, örömét. Csak azt lehet tovább mondani, csak azt közvetíthetjük mások számára, amit magunk életünk részévé tettünk keresztény vallásos élményeinkből.

A halál, ahogy mondani szoktuk, legnagyobb ellenségünk, személyes fenyegetés mindazok számára, akik nem tudnak túllépni az időbeliség korlátain, akik képtelenek meghaladni azt. Számukra az örök élet értelmetlen szimbólum. A feltámadás szimbólumával élve azt is mondhatjuk: *meghalnak, de nem részesednek a feltámadásban*. Az örökkévalóságon kívül eső halál áldozataivá válnak. „Olyan szimbólumokat kell használnunk, melyek az embertől Isten felé fordítanak, és ezáltal teszik lehetővé, hogy felismerjük, milyen fontos az ember az isteni élet s annak örök dicsősége és boldogsága számára.”²²

²¹ Hans Küng, *Theology for the Third Millennium*

²² Uo.

AZ ÁLLAM ÉS EGYHÁZAK VISZONYA ROMÁNIÁBAN 1918-TÓL NAPJAINKIG

I.

Mielőtt e tanulmány címében jelzett problematika tárgyalásába belevágnánk, illendő és szükséges tisztázni az *állam (államhatalom), egyház, felekezet, vallási közösség*, illetve *állami egyházjog* fogalmak értelmezését. Meggyőződésem, hogy ezáltal minimálisra csökkenthetők a téves interpretációk. Az *állam és államhatalom* fogalmakat mindvégig azonos jelentésüként értelmezem.

Az *egyházat* általánosan úgy határozom meg, mint azonos hitelveket valló személyeknek közös vallásgyakorlás céljából létrehozott szervezett közösséget. A különböző egyházak önmaguk hivatásáról és egyediségéről különbejáratú fellegelésekkel rendelkeznek, ezért egy ilyen témájú dolgozatban nem lenne célszerű a teológiai meghatározásokat használni. A *felekezet* (vallásfelekezet) és *vallási közösség* kifejezések is gyakran előfordulnak a következőkben, általában az egyházzal azonos jelentéssel. Amikor szükséges lesz a különbségtétel köztük, akkor az egyenkénti használatukkal vagy a szöveggörnyezet alakításával igyekszem megoldást találni.

Az *állami egyházjog* az egyházaknak és felekezeteknek az államhoz, egymáshoz és az egyes személyekhez fűződő viszonyát szabályozza. Az állami egyházjog nem elkülöníthető jogág, hanem különböző jogágaknak az egyházakkal és a vallásszabadsággal kapcsolatos metszete. Az *állami egyházjog* nem azonos az *egyházjoggal*. Ez utóbbi az egyházak saját alkotású és kizárólagosan belső hatályosságú jogrendszere, amit kánonjognak is szoktak nevezni.¹

Az állam és egyházak közti viszony 1918-tól 1989-ig

Bár az első világháború végén beállt új romániai államhatalmi helyzetet a közel két évvel később aláírt trianoni szerződés pecsételte meg, már közvetlenül a háború befejezése után sor került Erdély román megszállására. A béke és az újrakezdés öröme helyett megkezdődött az ellenséges államhatalom általi elnyomatás, amely az erdélyi magyar nemzeti közösség számára máig tartó fájdalmat és meg-

¹ A meghatározások mellett érdemes megemlíteni két fontos jellemzőt: Az állami egyházjogra általában nagyfokú történelmi kötöttség jellemző; az állami egyházjog három jogforrásból táplálkozik: a belső államjogból, a vonatkozó nemzetközi egyezményekből, valamint az állam és egyes egyházak közötti kétoldalú megállapodásokból. – Schanda Balázs alapján. In Uő: *Magyar állami egyházjog*. Szent István Társulat, Budapest, 2000. 3–6.